

Norbert Font i Sagué versus Pau Vila: les comarques de Catalunya

Autor: **Jesús Burgueño**

Doctor en geografia, professor de la Universitat de Lleida i responsable del Servei científicotècnic de Cartografia i SIG

Pau Vila i la seva néta el dia de Sant Jordi de 1936 a la plaça de Sant Jaume.

Un dels més preuats tresors que custodia la Cartoteca del Centre Excursionista de Catalunya és la *Carta comarcal de Catalunya* de Norbert Font i Sagué. És l'obra d'un seminarista aficionat a l'excursionisme i a la geologia, de 23 anys, que fou qui per primera vegada dibuixà amb precisió l'àmbit territorial de 40 comarques (34 al Principat estricte), tot fent servir com a base de treball un excel·lent mapa topogràfic publicat per l'exèrcit francès. Aquell mapa inèdit complementava l'assaig *Determinació de les comarques naturals e històriques de Catalunya*, premiat als Jocs Florals de 1897. Mapa i text constitueixen una fita cabdal en el debat comarcalista. Fins aquell moment s'havia parlat molt de comarques i se n'havien elaborat alguns llistats, però cap estudiós no havia aplegat un coneixement geogràfic tan ampli del país com per raonar extensament els detalls de proposta i dibuixar-ne els límits. El jove seminarista, amb un punt de supèrbia, no dubtava a desautoritzar les divisions o propostes anteriors: «Greu nos sap dir que cap d'elles és encertada, però és la veritat».

En *El problema comarcal de Catalunya* (1931) Pau Vila afirmava que «cap més tractadista no ha aplegat una documentació com la seva per a fixar les demarcacions d'aquests territoris, puix que aquest autor acut a molt diverses disciplines per tal de treure els elements de judici». Efectivament, un dels valors de l'obra de Font i Sagué és que entén la comarca com un fet complex i per això recorre a un ampli ventall de factors que li permeten caracteritzar i «determinar les comarques naturals de Catalunya»: geologia, orografia («les muntanyes són les fites naturals establertes pel Creador de l'Univers»), hidrografia, etnografia, toponomàstica, divisions històriques, documentació antiga i tradició («al assenyalar los términos d'una comarca, deu tenir-se molt en compte l'opinió popular»). «Amb recursos

tan abundosos i variats –deia novament Pau Vila– Font i Sagué arriba a una divisió comarcal de Catalunya més enraonada que cap altra de les que han estat fetes.» Tot i amb això, també és cert que feia un èmfasi especial en l'antropologia històrica, i d'aquí es deriven moltes afirmacions que, llegides al segle XXI, resulten ben pintoresques

L'origen històric d'una comarca deu buscar-se en la protohistòria, en los seus primers pobladors, en una tribu, en un clan. (...) L'home de ciència, qui travessa diferents comarques, pot assenyalar lo límit de les races amb la sola observació i comparació de la gent del camp, de la manera de vestir, variants del llenguatge, festes populars, etc. (...) La tradició és la única que ha resistit a totes les divisions y despotismes, conservant al través de cent generacions lo record de les primitives tribus.

Alguns trets de la proposta comarcal Font i Sagué s'allunyen força del que finalment n'ha quedat legalment establert. En el seu mapa hi figuren el Moianès, el Lluçanès i la Ribera de Sió. La Garrotxa (actual Pla de l'Estany i rodalia de Besalú) apareix com l'espai intermedi entre l'Empordà i la Muntanya (rodalia d'Olot i vall de Camprodon). La Selva comprenia la ciutat de Girona, Cassà i la Vall d'Aro, en tant que el Gironès restava reduït a les valls tributàries del Ter per l'esquerra, entre Susqueda i Sant Julià de Ramis. La Segarra incloïa Igualada i Tàrraga (i naturalment Calaf i Santa Coloma de Queralt). El Penedès comprenia aproximadament l'antiga vegueria, amb nombroses localitats de l'actual Anoia. Cardona i Solsona feien part d'una mateixa comarca. Tampoc no destriava el Baix Llobregat del Pla de Barcelona. Les Garrigues no incloïen les Borges Blanques, que restaven a l'extens Pla d'Urgell (però sí Llardecans, Maials...) i la Noguera no comprenia ni Artesa de Segre ni Ponts. El Ripollès abraçava Besora i el Pallars Jussà era designat com a Conca de Tremp (la Pobla de Segur sí que pertanyia al Pallars). No identificava com a comarques el Montsià, la Ribera d'Ebre ni l'Alta Ribagorça, i sobretot no subdividia el Camp de Tarragona, l'Empordà, el Penedès ni el Vallès.

La proposta de Font i Sagué va tenir un gran impacte i acceptació entre els estudiosos del país. Posteriorment es van fer molts altres mapes i descripcions de comarques (bona part sorgides des del món excursionista), però la majoria (com ara les obres de Cèsar A. Torras o Pere Blasi) seguien les directrius bàsiques establertes pel geòleg. Així, quan el novembre de 1918 el president de la Mancomunitat Josep Puig i Cadafalch encarregà una proposta d'organització territorial de Cata-

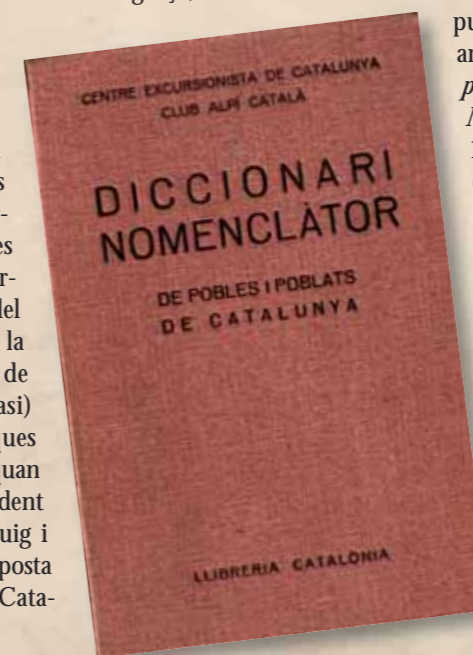
Font i Sagué
CENTENARI
1910-2010

lunya, establí el requisit de fonamentar-la «sobre les antigues comarques naturals i històriques, determinades per mossèn Norbert Font i Sagué».

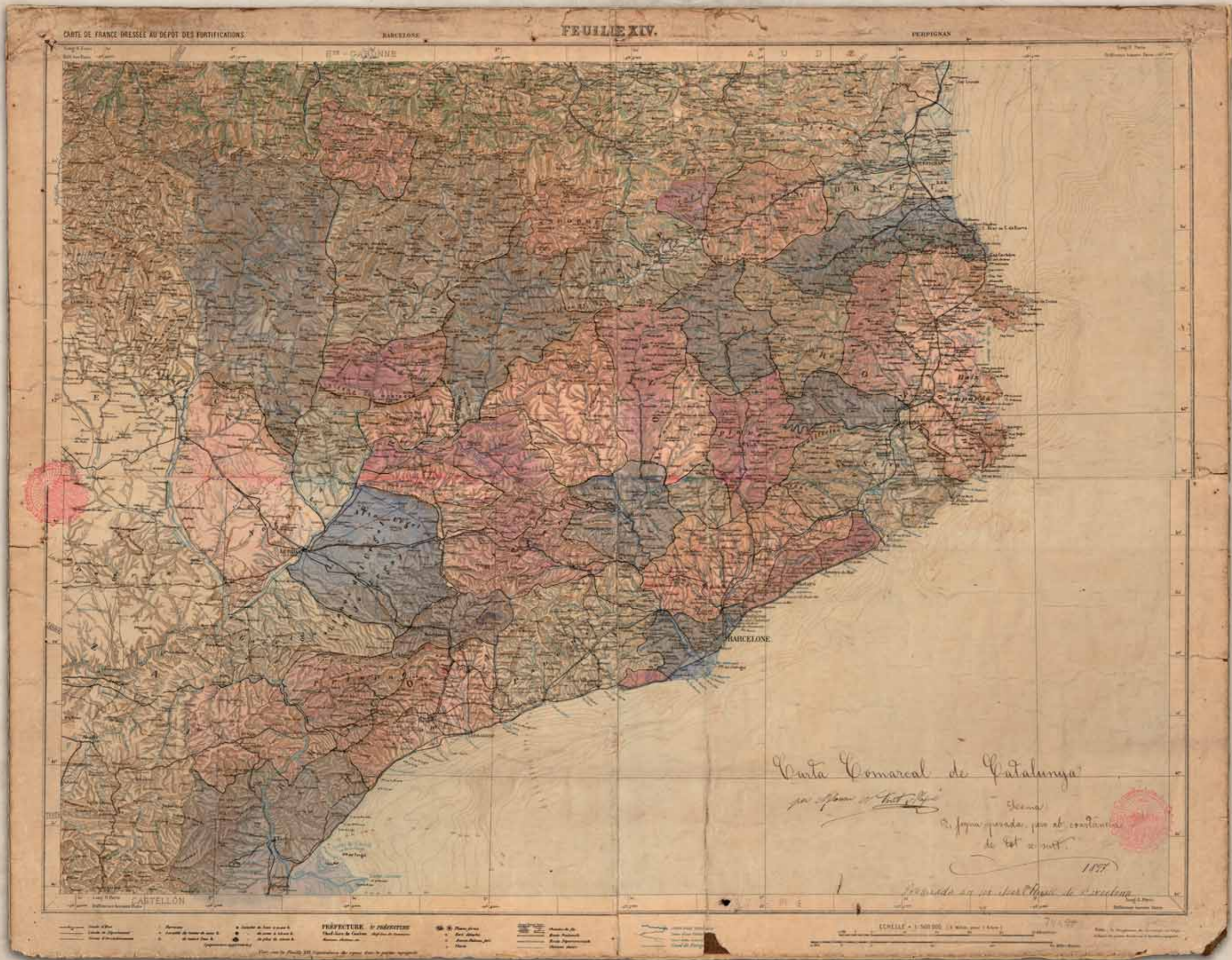
Pau Vila va trigar bastants anys (1931) a elaborar una proposta pròpia, original i que no fos gens deutora de les directrius de l'espeleòleg, sinó més aviat oposada. El plantejament de qui havia esdevingut president del CEC anava contracorrent d'allò que

llavors defensaven les mateixes publicacions excursionistes, com ara el *Diccionari nomenclator de pobles* (CEC, 1931) o els *Àlbum Meravella* (C. E. Barcelonès, 1928-1933). Si Font i Sagué defensava l'heterogeneïtat de les comarques (el seu Garraf només comprenia el municipi de Sitges, en tant que l'Empordà abastava més de dos milers de km²), Vila cercava l'homogeneïtat en extensió i població. L'un parava esment en la forma de ballar la sardana per diferenciar l'Empordà de la Selva, l'altre reivindicava la importància del factor econòmic. El geòleg admetia comarques «secundà-

cap estudiós no havia aplegat un coneixement geogràfic tan ampli del país com per raonar extensament els detalls de proposta i dibuixar-ne els límits

Diccionari nomenclator de pobles (CEC, 1931)

Un dels més preuats tresors que custodia la Cartoteca del Centre Excursionista de Catalunya és la *Carta comarcal de Catalunya* de Norbert Font i Sagué

CARTOTECA CEC RCT166

CARTOGRAFIA DEL CEC RCT166

